

УДК 347.66

DOI: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2023-1-1

УСУНЕННЯ ВІД ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВИХ НОРМ

Гелецька Ірина Олександрівна,

кандидат юридичних наук,
заступник директора з навчальної, наукової роботи
та міжнародного співробітництва
Галицького фахового коледжу імені В'ячеслава Чорновола
ORCID ID: 0000-0002-8773-1361

У статті досліджено теоретичні аспекти, нормативне регулювання та практика застосування правових норм щодо усунення від права на спадкування. Розглянуто загальні законодавчі умови, які мають бути дотримані під час усунення спадкоємців від права на спадкування. Наголошено, що усунення від права на спадкування не обмежує цивільну правоздатність фізичної особи в контексті ст. 26 Цивільного кодексу України.

Звернено увагу на розмежування понять «усунення від права на спадкування» та «позбавлення права на спадкування» через наведення їхніх відмінних ознак.

Детально проаналізовано кожну із законодавчих підстав, передбачених ст. 1224 ЦК України для усунення від права на спадкування. Аргументовано доцільність зміни підходу законодавця до змісту ч. 1 ст. 1224 ЦК України з позиції збільшення переліку умисних злочинів, за які особа може бути усунена від права на спадкування.

У контексті розкриття підстави для усунення від права на спадкування, яка передбачена абз. 2 ч. 3 ст. 1224 ЦК України, наголошено на необхідності її розгляду в системному аналізі з нормами Сімейного кодексу України, якими встановлюється обов'язок щодо утримання певних осіб (ст. ст. 180, 188, 198, 202, 265–271 СК України). Зауважено, що ст. 202 СК України обов'язок утримувати своїх батьків покладається на повнолітніх дітей незалежно від їхнього матеріального стану та стану працездатності.

На підставі аналізу судової практики зроблено висновок, що найчастіше спадкоємці усуваються від права на спадкування внаслідок їх ухилення від надання допомоги спадкодавцеві, який через похиллий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані. Констатується, що «ухилення від надання допомоги» та «ухилення від виконання обов'язку», які передбачені ч. 5 та абз. 2 ч. 3 ст. 1224 ЦК України відповідно, не тотожні за змістом підстави.

Надано авторські висновки та пропозиції щодо вдосконалення законодавства в означеній сфері відносин.

Ключові слова: спадкування, спадкоємець, спадкодавець, усунення від права на спадкування, суд.

Geletska Iryna. Elimination from the right to inheritance: theory and practice of application of legal norms

The article examines theoretical aspects, normative regulation, and practice of application of legal norms on elimination from the right to inheritance. The general legislative conditions that must be observed when eliminating heirs from the right to inheritance had been considered. It is emphasized that removal from the right to inheritance does not limit the civil legal capacity of an individual in the context of Art. 26 of the Civil Code of Ukraine.

Attention is drawn to the delamination of the concepts of “elimination from the right to inheritance” and “deprivation of the right to inheritance” through the indication of their distinctive features.

Each of the legislative grounds provided for in Art. 1224 of the Civil Code of Ukraine for removal from the right to inheritance was analyzed in details. The expediency of changing the approach of legislation to the content of part 1 of art. 1224 of the civil Code of Ukraine is reasoned from the position of increasing the list of crimes for which a person can be eliminated from the right to inheritance.

In the context of disclosure of the grounds for removal from the right to inheritance, which is provided by para. 2 h. 3 St. 1224 of the Civil Code of Ukraine emphasizes the need to consider it in a systematic analysis with the norms of the Family Code of Ukraine, which establish the obligation to support certain persons (Articles 180, 188, 198, 202, 265-271 of the Family Code of Ukraine). It is noted that Art. 202 of the Family Code of Ukraine provide the obligation to support their parents relies on adult children, regardless of their financial status and state of working capacity.

Based on the analysis of judicial practice, it was concluded that mostly the heirs are removed from the right to inheritance due to their avoidance of providing assistance to the testator, who was in a helpless state due to old age, serious illness or disability. It is noted that “evasion of assistance” and “evasion of duty”, which are provided for in part 5 and para. 2, p. 3, art. 1224 of the Civil Code of Ukraine, accordingly, the grounds are not identical.

The author's conclusions and positions on the improvement of legislation in the specified sphere of the relations are provided.

Key words: inheritance, heir, testator, removal from the right to inheritance, court.

Зважаючи на те, що держава гарантує кожній фізичній особі можливість вільного розпорядження власним майном, зокрема і на випадок смерті для громадянина, суспільства і держави у цілому, завжди будуть актуальними питання здійснення права на спадкування.

Спадкова правоздатність – здатність мати суб'єктивне право спадкування. Вона є частиною загальної, рівної цивільної правоздатності фізичної особи. Дієздатність як елемент спадкової правосуб'єктності особи – це здатність спадкоємця своїми діями реалізувати надане йому суб'єктивне право спадкування.

Головними передумовами для закликання особи до спадкування, а отже, і можливістью реалізувати наявне суб'єктивне право спадкування, є включення особи до числа спадкоємців за заповітом, наявність зареєстрованого шлюбу зі спадкодавцем чи перебування спадкоємця у певному ступені споріднення з померлим. Та, незважаючи на це, національне цивільне законодавство визначає критерії, за наявності яких можливо усунути певних осіб від права на спадкування.

Усунення від права на спадкування нормативно врегульовано положеннями спадкового права і передбачає позбавлення права на спадщину негідних спадкоємців на підставі закону та рішення суду. Ця дефініція закріплена ст. 1224 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1] і забезпечує можливість усунути від спадкування фізичну особу після смерті конкретного спадкодавця. Норма не позбавляє особу права бути спадкоємцем узагалі, а стосується чітко визначеного випадку спадкового правонаступництва, тому не може розглядатися з позиції такої, що обмежує цивільну правоздатність фізичної особи в контексті ст. 26 ЦК України. Але, як наголошує Верховний Суд у Постанові від 13.07.2022 у справі № 755/17978/20, «оскільки цивільну правоздатність має лише фізична особа, яка є живою, усунути від права на спадкування особу, яка на момент подання відповідного позову вже померла, є неможливим, оскільки її цивільна правоздатність уже припинилася» [2].

Ще один спірний момент, який може мати місце у процесі усунення спадкоємця від права на спадкування, виникає тоді, коли порушена кримінальна справа за фактом умисного вбивства або замаху на вбивство не досягає свого логічного завершення внаслідок певних об'єктивних підстав (смерть спадкоємця, тяжке психічне захворювання тощо). У такому разі вважаємо слушним висновок А.М. Ковальчука, що «за відсутності обвинувального вироку немає підстав для усунення спадкоємця від спадщини, оскільки вину особи в учиненні злочину може встановити лише суд» [3, с. 68].

Негідні дії спадкоємців, здійснення яких може бути підставою усунення від права на спадкування за ступенем суспільної небезпеки, досить різняться, оскільки це може бути як учинення особливо тяжкого злочину, так і невиконання певних цивільних (сімейних) обов'язків або аморальна поведінка.

Законодавець так званих «негідних спадкоємців» розподілив на дві групи: перша – це ті, які не можуть спадкувати ні за законом, ні за заповітом; у складі другої – ті, які не можуть спадкувати лише за законом. Але, незважаючи на те, до якої з груп «негідних спадкоємців» належить спадкоємець, котрий може бути усунений від права на спадкування, таке усунення можливе виключно на підставі рішення суду [4]. Необхідно зазначити, що відповідачами у таких справах можуть бути і відказоодержувачі, і спадкоємці, які мають право на обов'язкову частку у спадщині. Позовні заяви про усунення спадкоємця від права на спадкування можуть пред'являтися особою, для якої таке усунення має наслідком пов'язані зі спадкуванням права та обов'язки (зміна черговості спадкування, збільшення частки у спадщині тощо) водночас із позовом про одержання нею права на спадкування з підстав, визначених у ч. 2 ст. 1259 ЦК України.

Вимоги про усунення від права на спадкування пред'являються лише після відкриття спадщини. Зазвичай такі позови подаються в межах строку для прийняття спадщини, хоча не виключений варіант подачі такої заяви і після спливу цього строку. В останньому випадку в разі пропуску строку з поважної причини необхідно також просити суд визначити додатковий строк для прийняття спадщини.

Важливо відмежовувати поняття «усунення від права на спадкування» від «позбавлення права на спадкування». Останнє врегульовано ч. 2 ст. 1235 ЦК України і може мати місце виключно за спадкування за заповітом. Таке позбавлення вказується у змісті заповіту і може бути або прямим, або опосередкованим. Заповідач може позбавити права на спадкування конкретного спадкоємця, прямо зазначивши про це в тексті заповіту, або позбавити права на спадкування певного спадкоємця шляхом незазначення цієї особи серед тих спадкоємців, яким після смерті заповідача має перейти спадщина. Зрозуміло, що і наслідки того чи іншого способу позбавлення права на спадкування є різними. У першому випадку особа втрачає право на спадкування навіть тоді, коли всі спадкоємці, що зазначені у заповіті, відмовляються від прийняття спадщини, у другому ж за наявності такої ситуації позбавлений права

на спадкування зможе закликатися до нього як спадкоємець за законом. Відмінність полягає й у тому, що на протипагу усуненню від права на спадкування неможливо позбавити права на спадкування особу, яка має право на обов'язкову частку у спадщині. І, зрештою, для позбавлення права особи на спадкування не потрібна наявність чітко визначених у законі умов як підстав позбавлення. Натомість усунення від права на спадкування можливо виключно за наявності умов, визначених ст. 1224 ЦК України.

Одним із дискусійних питань у цивілістичній площині залишається і визначення взаємозалежності усунення спадкоємця від права на спадкування з можливістю спадкування його нащадками за правом представлення у разі смерті «негідного спадкоємця» до відкриття спадщини. Науковці розділилися у поглядах, і якщо одні з них категорично заперечують проти права спадкоємців «негідного спадкоємця» спадкувати після його смерті за правом представлення, то інші, навпаки, уважають особу, яка спадкує за правом представлення, самостійним правонаступником саме спадкодавця, а не спадкоємця, якого було усунено від права на спадкування. Цілком очевидно, що ця дискусія не припиниться доти, доки це питання не буде врегульоване у законодавчому полі.

Розглядаючи підстави для усунення від права на спадкування, варто розпочати саме з тих, які позбавляють особу можливості спадкувати як за законом, так і за заповітом. Правилком ч. 1 ст. 1224 ЦК України передбачена підстава, за якої особа втрачає право на спадкування взагалі. Це – умисне позбавлення життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців або вчинення замаху на їхнє життя. Як зазначає Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних та кримінальних справ, «оскільки діяння, зазначені у ч. 1 цієї статті, є кримінально каранними, то вони повинні бути підтверджені вироком суду, постановою про закриття кримінальної справи з nereабілітуючих підстав, які є самостійною та достатньою підставою для усунення від права на спадкування». Наголошуючи саме на умисному позбавленні життя спадкодавця або будь-кого з можливих спадкоємців, Олександр Кухарев зазначає, що «вирок суду про визнання спадкоємця винним за ст. 119 КК за вбивство через необережність спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців не матиме преюдиціального значення для усунення від спадкування у цьому випадку. Окрім того, не може бути усунена від права на спадкування особа, яка скоїла вбивство спадкодавця у стані неосудності, а отже, постановою суду про застосування примусових заходів медичного характеру не тягне цивільно-правових наслідків, передбачених у ст. 1224 ЦК» [5, с. 10].

У контексті розгляду цієї підстави для усунення від права на спадкування варто погодитися з думкою А.М. Ковальчук, що «із ч. 1 ст. 1224 ЦК України не випливає, що спадкоємці повинні діяти виключно з метою заволодіння спадщиною. Таке розуміння зумовило б неправильне й обмежене застосування цієї норми. Тому й особи, які вчинили вбивство спадкодавця чи спадкоємця не лише з корисних мотивів, а із ревнощів, помсти, з метою приховати інший злочин, із хуліганських та інших мотивів, повинні усуватися від спадщини, оскільки вони своїми умисними діями об'єктивно сприяли тому, що їх закликають до спадщини, чи їхня частка спадщини внаслідок таких дій, спрямованих проти інших спадкоємців, автоматично збільшується» [3, с. 67].

У практиці виникають питання, чи можливо усунути від права на спадкування особу, яка визнана винною у скоєнні злочину, передбаченого ст. 121 КК України, – умисне тяжке тілесне ушкодження, унаслідок якого настала смерть потерпілого. Відповідь на це питання наразі є негативною, і спадкоємець, який визнаний винним у вчиненні такого злочину, не буде усуватися від права на спадкування. Уважаємо, що у цьому разі законодавцеві варто було б переглянути підхід до такого висновку, а отже, доповнити ч. 1 ст. 1224 ЦК України правилком, за яким особи, визнані винними у скоєнні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 121 КК України, також усуваються від права на спадкування. Зрештою, необхідність зміни підходу до змісту ч. 1 ст. 1224 ЦК України з позиції збільшення переліку умисних злочинів, за які особа може бути усунена від права на спадкування, уже давно є предметом дискусії у наукових колах.

Своєрідна преференція передбачена в абз. 2 ч. 1 ст. 1224 ЦК України для спадкоємців, які вчинили замах на життя спадкодавця або будь-кого з можливих спадкоємців, у вигляді надання спадкодавцю права призначити таку особу своїм спадкоємцем за заповітом навіть у разі, якщо йому про таке діяння відомо. Не зовсім зрозуміла логіка законодавця у цьому разі, зважаючи на те, що замах – це діяння, яке вчиняється з прямим умислом (ч. 1 ст. 15 КК України). Отже, спадкоємець свідомо бажав смерті або спадкодавця, або будь-кого з можливих спадкоємців. Тому видається зайвим таке піклування про інтереси «негідного спадкоємця», а отже, і доцільність залишення цього правила у складі ч. 1 ст. 1224 ЦК України.

Наступною підставою для усунення спадкоємця від спадкування як за законом, так і за заповітом є встановлення факту, зазначеного у ч. 2 ст. 1224 ЦК України. Отже, не мають права спадкувати особи,

які умисно перешкоджали спадкодавцеві скласти заповіт, внести до нього зміни або скасувати заповіт і цим сприяли виникненню права на спадкування у них самих чи в інших осіб або сприяли збільшенню їхньої частки у спадщині. Наведена підстава передбачає встановлення причинно-наслідкового зв'язку між умисними діями спадкоємця та виникненням у нього права на спадкування чи збільшення його частки у спадщині. «Тобто положення частини другої статті 1224 ЦК України необхідно розуміти так, що підстава для усунення спадкоємця за заповітом чи за законом від права на спадкування через умисні дії, у результаті яких збільшилася їхня частка у спадщині, може виникнути лише тоді, коли така особа перешкоджала спадкодавцеві виразити, змінити чи скасувати своє волевиявлення у заповіті» [6].

Як приклад таких дій І. Черніцька називає створення зацікавленим спадкоємцем перешкод у спілкуванні спадкодавця з родичами, відібрання у нього пенсії, перешкоджання у наданні кваліфікованої медичної допомоги спадкодавцеві у разі хвороби останнього, повне відокремлення його від спілкування з людьми [7, с. 143]. Тому ці обставини мають бути встановлені у судовому порядку, незважаючи на те що прямого підтвердження цьому у ч. 2 ст. 1224 ЦК України не зазначено.

Не мають права на спадкування за законом батьки після дитини, щодо якої вони були позбавлені батьківських прав і їхні права не були поновлені на час відкриття спадщини (ч. 3 ст. 1224 ЦК України). Позбавлення батьківських прав є найсуворішою із санкцій, що застосовуються до батьків. І одним із наслідків такого позбавлення є втрата можливості у майбутньому отримати певні права, зокрема і право на спадкування за законом, що передбачено ст. 166 Сімейного кодексу України [8].

Щодо осіб, які були позбавлені батьківських прав та не поновлені у них станом на день відкриття спадщини, нотаріусу для вирішення питань щодо усунення їх від права на спадкування достатньо лише рішення суду, яке набрало законної сили щодо позбавлення таких осіб батьківських прав та інформація відповідних органів опіки та піклування щодо відсутності рішення суду про поновлення таких прав на час відкриття спадщини.

Абз. 2 ч. 3 ст. 1224 ЦК України передбачена можливість усунення від права на спадкування за законом батьків (усиновлювачів) та повнолітніх дітей (усиновлених), а також інших осіб, які ухилялися від виконання обов'язку щодо утримання спадкодавця, якщо ця обставина встановлена судом. Щодо цієї підстави Пленум Верховного Суду у Постанові «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 № 7 указав, що «правило абзацу другої частини третьої статті 1224 ЦК стосується особи, яка зобов'язана була утримувати спадкодавця згідно з нормами Сімейного кодексу України. Факт ухилення особи від виконання обов'язку щодо утримання спадкодавця встановлюється судом за заявою заінтересованої особи (інших спадкоємців або територіальної громади). При цьому слід урахувати поведінку особи, розуміння нею свого обов'язку щодо надання допомоги, її необхідність для існування спадкодавця, наявність можливості для цього та свідомого невиконання такою особою встановленого законом обов'язку. Непред'явлення спадкодавцем, який мав право на утримання, позову про стягнення аліментів до особи, яка претендує на спадщину, не є достатньою підставою для відмови в позові про усунення від права на спадкування» [9]. Положення абз. 2 ч. 3 ст. 1224 ЦК України необхідно розглядати у системному аналізі з нормами СК України, якими встановлюється обов'язок щодо утримання певних осіб (ст. ст. 180, 188, 198, 202, 265–271 СК України).

Найчастіше означена підстава може бути використана для усунення від права на спадкування дітей спадкодавця, майнові обов'язки котрих щодо утримання батьків, які є непрацездатними і потребують матеріальної допомоги, і конкретизована у ст. 202 СК України. Підставою для виникнення такого обов'язку є сукупність таких юридичних фактів: кровне або юридичне споріднення (усиновлення); постійна непрацездатність (за віком або станом здоров'я); потреба батьків у матеріальній допомозі; досягнення (а не набуття повної цивільної дієздатності) повноліття дітьми. Аналіз змісту ст. 202 СК України наголошує, що обов'язок утримувати своїх батьків виникає у повнолітніх дітей незалежно від їхнього матеріального стану та стану працездатності. Хоча ця обставина може бути врахована судом під час визначення розміру аліментів.

Недійсність шлюбу як підстава для усунення від права на спадкування за законом визначена у ч. 4 ст. 1224 ЦК України. Смерть одного з подружжя не є перешкодою для визнання шлюбу недійсним. Але в разі якщо шлюб визнається недійсним після смерті одного з подружжя, а той із подружжя, який його пережив, не знав і не міг знати про перешкоди до укладання шлюбу, то за правилами абз. 2 ч. 4 ст. 1224 ЦК України суд може визнати право на спадкування частки того з подружжя, хто помер, у майні, яке було набуто ними за час цього шлюбу.

Напевне, найчастіше у судовій практиці зустрічається така підстава для усунення від права на спадкування, як ухилення спадкоємця від надання допомоги спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані. Таке усунення можливе виключно за рішенням суду і виключно за спадкування за законом. У контексті розглядуваної підстави для усунення від права на спадкування необхідно брати до уваги роз'яснення, що їх дав Верховний Суд у Постанові від 01.02.2022, справа № 759/18917/17, стосовно того, «що у справах про усунення від права на спадкування відповідно до частини п'ятої статті 1224 ЦК України суд має встановити сукупність таких обставин: ухилення особи від надання спадкодавцеві допомоги за можливості її надання; перебування спадкодавця в безпорадному стані; потреба спадкодавця в допомозі саме цієї особи. Лише за одночасного настання наведених обставин та їх доведеності в сукупності спадкоємець може бути усунений від спадкування».

Безпорадним необхідно розуміти стан особи, зумовлений похилим віком, тяжкою хворобою або каліцтвом, коли вона не може самостійно забезпечити умови свого життя, потребує стороннього догляду, допомоги та піклування.

Ухилення особи від надання допомоги спадкодавцеві, який її потребував, полягає в умисних діях чи бездіяльності особи, спрямованих на уникнення від обов'язку забезпечити підтримку та допомогу спадкодавцю. Тобто ухилення пов'язане з винною поведінкою особи, яка усвідомлювала свій обов'язок, мала можливість його виконувати, але не вчиняла необхідних дій. Окрім цього, суд має з'ясувати, чи потребував спадкодавець допомоги від спадкоємця за умови отримання її від інших осіб, чи мав спадкоємець матеріальну та фізичну змогу надавати таку допомогу» [10].

Під час вирішення спорів про усунення від права на спадкування з підстави, визначеної ч. 5 ст. 1224 ЦК України, необхідно звернути увагу, що вона наголошує саме на «ухиленні від надання допомоги», тоді як абз. 2 ч. 3 ст. 1224 ЦК України вказує на «ухилення від виконання обов'язку».

Аналіз законодавчих норм та судової практики щодо усунення від права на спадкування свідчить про те, що досить часто у практиці ще виникають питання, що вимагають теоретичного обґрунтування та нормативного вирішення. Але разом із тим підстави для усунення від права на спадкування, які означені у ст. 1224 ЦК України, є цілком обґрунтованими та повністю співвідносяться з обов'язками, зазначеними у сімейному законодавстві, хоча і потребують деякого законодавчого оновлення. Усунення від права на спадкування – це крайня міра, яка має застосовуватися до особи лише з урахуванням характеру її поведінки і виключно з підстав, визначених законом. Жодні інші обставини, як то неприязні стосунки чи небажання щодо передачі спадкових прав певній особі, не можуть бути підставою для усунення від права на спадкування.

Література:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Постанова Верховного Суду від 13 липня 2022 року. Справа № 755/17978/20. URL: <http://surl.li/gplcc>.
3. Ковальчук А.М. До питання про прийняття спадщини з правом на обов'язкову частку у спадщині. *Право і суспільство*. 2016. № 1. С. 64–71. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2016/1_2016/part_1/13.pdf.
4. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування : Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 № 24-753/0/4-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13#Text>.
5. Кухарев О. Актуальні питання вирішення судами спорів про усунення від права на спадкування. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2017. № 5. С. 9–18. URL: <http://surl.li/gplaa>.
6. Постанова Верховного Суду від 03 червня 2020 р. Справа № 734/3639/16-ц. URL: <http://surl.li/gplal>.
7. Черніцька І. Деякі аспекти розгляду та вирішення цивільних справ про усунення від права на спадкування. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 3(11). С. 141–147. URL: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/viewFile/183/182>.
8. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
9. Про судову практику у справах про спадкування : Постанова Пленуму Верховного Суду України. 30.05.2008. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>.
10. Постанова Верховного Суду від 01 лютого 2022 року. Справа № 759/18917/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103056562>.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2003). Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sichnyia 2003 r. № 435-IV [Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine of January 16, 2003 № 435-IV]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian]
2. Verkhovnyi Sud Ukrainy (2022). Postanova Verkhovnoho Sudu vid 13 lypnia 2022 r.. Sprava № 755/17978/20 [The Supreme Court ruling of July 13, 2022. Case № 755/17978/20]. Retrieved from: <http://surl.li/gplcc> [in Ukrainian]
3. Kovalchuk A.M. (2016). Do pytannia pro pryiniattia spadshchyny z pravom na oboviazkovu chastku u spadshchyni : naukova stattia [To the question of acceptance of inheritance with the right to a mandatory share in the inheritance]. *Pravo i suspilstvo – Law and society*, no. 1, pp. 64–71 [in Ukrainian]. Retrieved from: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2016/1_2016/part_1/13.pdf [in Ukrainian]
4. Vyshchy Spetsializovanyi Sud Ukrainy (2013). Lyst Vyshchoho Spetsializovanoho Sudu Ukrainy z rozghliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav: Pro sudovu praktyku rozghliadu tsyvilnykh sprav pro spadkuvannia vid 16 travnia 2013 r. № 24-753/0/4-13 [Letter from High Specialized Court of Ukraine for consideration of civil and criminal cases: About Judicial practice in civil inheritance cases of May 16, 2013, № 24-753/0/4-13]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13#Text> [in Ukrainian]
5. Kukhariev O. (2017). Aktualni pytannia vyrishennia sudamy sporiv pro usunennia vid prava na spadkuvannia. [Topical issues of resolving disputes by courts on elimination from the right to inheritance]. *Visnyk Natsionalnoi asotsiatsii advokativ Ukrainy – Bulletin of the National Assosiation of Advocates of Ukraine*, no. 5, pp. 9–18. Retrieved from: <http://surl.li/gplaa> [in Ukrainian]
6. Verkhovnyi Sud Ukrainy (2020). Postanova Verkhovnoho Sudu vid 03 chervnia 2020 r. Sprava № 734/3639/16-c [The Supreme Court ruling of June 03, 2022. Case № 734/3639/16-c]. Retrieved from: <http://surl.li/gplal> [in Ukrainian]
7. Chernitska I. (2017). Deiaki aspekty rozghliadu ta vyrishennia tsyvilnykh sprav pro usunennia vid prava na spadkuvannia : naukova stattia [Some aspects of consideration and resolution of civil cases on removal from the right to unheritance]. *Aktualni problemy pravoznavstva – Actual problems of jurisprudence*, no. 3 (11), pp. 141–147. Retrieved from: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/viewFile/183/182> [in Ukrainian]
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2002). Simeinyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 10 sichnyia 2002 r. № 2947-III [Family Code of Ukraine: Law of Ukraine of January 10, 2002 № 2947-III]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> [in Ukrainian]
9. Verkhovnyi Sud Ukrainy (2008). Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 30 travnia 2008 r.: Pro sudovu praktyku u spravakh pro spadkuvannia № 7 [Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of May 30, 2008: About Judicial practice in civil inheritance cases, № 7]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text> [in Ukrainian]
10. Verkhovnyi Sud Ukrainy (2022). Postanova Verkhovnoho Sudu vid 01 liutoho 2022 r. Sprava № 759/18917/17 [The Supreme Court ruling of February 01, 2022. Case № 759/18917/17]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103056562> [in Ukrainian]